

Jaarverslag UKB 2006-2007

Secretariaat UKB
Postbus 90407
2509 LK Den Haag
070 - 31 40 464
e-mail: ukb@kb.nl
website: www.ukb.nl

Inhoudsopgave

	Voorwoord	5
1.	De totstandkoming van het Beleidsplan 2007-2010	6
2.	Beschikbaarstelling van content	7
2.1.	Inkoop van (digitale) informatie	7
2.2.	Dreigende tekorten in de budgetten voor aankoop van informatie	7
2.3.	Bevorderen van open access	8
2.4.	Digitaliseren van gedrukte bronnen	9
3.	Verbeteren van de infrastructuur voor selectie en toegang	10
3.1.	Geïntegreerde toegang tot informatie	10
3.2.	De Gemeenschappelijke Informatie-Infrastructuur rond de centrale bibliotheeksystemen van OCLC b.v. (GGC, NCC)	11
3.3.	Moderniseren van regels en standaarden voor catalogisering	11
4.	Ondersteunen van de digitale leer- en werkomgeving	12
4.1.	e-Learning	12
4.2.	e-Science	12
5.	Bedrijfsvoering	13
5.1.	Afspraken over deselectie van tijdschriften	13
5.2.	Benchmarking	13
5.3.	Kennisuitwisseling en personeelsontwikkeling	13
6.	UKB-organisatie	14
6.1.	De rol van UKB als belangenbehartiger	14
6.2.	Nationale en internationale samenwerkingspartners	14
6.3.	Lidmaatschap en naamgeving	15
6.4.	Bestuur	15
6.5.	Communicatie	15
6.6.	Werkgroepen en commissies	15
	Referenties	16

Voorwoord

Een belangrijke mijlpaal uit de afgelopen verslagperiode is de totstandkoming van het UKB Beleidsplan 2007-2010, *De grenzen voorbij: wetenschappelijke informatievoorziening in een nieuw perspectief*.^[1] In dit plan ontvouwen de dertien universiteitsbibliotheken en de Koninklijke Bibliotheek hun agenda voor nauwere samenwerking op het gebied van de infrastructuur voor wetenschappelijke informatievoorziening in Nederland.

Aan de totstandkoming van het Beleidsplan zijn discussies voorafgegaan over het internationale karakter van de wetenschappelijke informatievoorziening, de enorme vlucht die het internet met zijn wereldwijde zoekmachines heeft genomen, en de rol die bibliotheken in deze veranderde context kunnen en willen spelen. De conclusie was duidelijk: de specifieke meerwaarde van iedere individuele bibliotheek ligt in de nauwe band met de eigen doelgroepen. Om die optimaal te kunnen bedienen is echter geïntegreerde toegang tot het wereldwijde informatieaanbod nodig op basis van een gezamenlijke infrastructuur. De daarvoor benodigde investeringen in termen van technologie, geld, en menskracht zijn zo groot, dat individuele bibliotheken die niet kunnen opbrengen. Daarom is samenwerking onontbeerlijk.

Op basis van het Beleidsplan krijgt die samenwerking nu stap voor stap gestalte. Dat is niet altijd een gemakkelijk proces, want naast overeenkomsten zijn er ook veel verschillen tussen de instellingen. De bestaande technische infrastructuren verschillen, de behoeftes van diverse doelgroepen verschillen, en de budgetten en tradities verschillen. Ook is niet altijd direct duidelijk welke specifieke oplossing in een snel veranderende wereld voor het consortium als totaliteit de beste is. Dat kan ertoe leiden dat instellingen diverse paden willen verkennen en dat gebeurt ook. Soms geven dergelijke keuzes aanleiding tot commentaar dat het Beleidsplan van UKB een stuk papier blijft, maar niets is minder waar. Een pas op de plaats om te verkennen en te experimenteren is evenzeer onderdeel van het proces als stappen vooruit. Van belang is echter dat het einddoel zoals dat beschreven staat in het Beleidsplan door alle instellingen wordt onderschreven en ondersteund.

Ik wil van deze gelegenheid gebruik maken om alle medewerkers van UKB-instellingen die zich inzetten voor de realisatie van de UKB-samenwerking van harte te bedanken voor hun inzet in de afgelopen twee jaar. En daarbij denk ik niet alleen aan nieuwe initiatieven maar ook aan een aantal werkgroepen die over het algemeen wat minder in de schijnwerpers staan, maar die wel de afstemming tussen de instellingen in de dagelijkse praktijk gestalte geven. Ook de belangrijkste samenwerkingspartners van UKB mogen hier niet onvermeld blijven. Met name SURFfoundation en SURFdiensten leveren een wezenlijke bijdrage aan het realiseren van de gezamenlijke doelstellingen.

drs. Maria Heijne
Voorzitter UKB

1. De totstandkoming van het Beleidsplan 2007-2010

In 2006 en 2007 heeft UKB het algemene kader voor zijn functioneren en zijn beleidsvoornemens samengevat in het Beleidsplan 2007-2010: *De grenzen voorbij: wetenschappelijke informatievoorziening in een nieuw perspectief*: [1, p. 13]

De UKB-bibliotheken zien het als hun belangrijkste taak om het proces van creatie en overdracht van kennis binnen hun instellingen te ondersteunen. Zij stellen studenten, docenten, onderzoekers, en medewerkers in de patiëntenzorg in staat om uit het informatie-aanbod snel en efficiënt die informatie te selecteren en toe te passen die hun werk een onderscheidende impuls geeft, en ondersteunen hen bij het beheer, de verspreiding, en de valorisatie van de resultaten.

UKB bundelt de beste krachten van de instellingen om diensten mogelijk te maken die naar aard of omvang de middelen van de individuele instellingen te boven gaan.

De UKB-bibliotheken laten zich inspireren door de snelheid, het wereldwijde bereik en de laagdrempelige toegang die de internetaanbieders hebben geïntroduceerd en willen die koppelen aan hun eigen traditionele kwaliteiten: maatwerk, content met een goed kwaliteitskenmerk, expertise ten aanzien van informatievaardigheden, en integratie in onderzoek en onderwijs. Om op lokaal niveau optimale diensten te kunnen ontwikkelen is een infrastructuur benodigd die hoge eisen stelt aan de interoperabiliteit. De daarmee gemoede investeringen gaan de middelen van de individuele instellingen te boven. Daarom liggen de beleidsprioriteiten voor UKB bij het gezamenlijk ontwikkelen en onderhouden van die faciliteiten en diensten die vanwege hun aard óf omvang een gezamenlijke aanpak noodzakelijk maken:

Beschikbaarstellen van content:

- ♦ gezamenlijk inkopen van voor onderwijs en onderzoek relevante informatie die op het open internet niet beschikbaar of niet goed toegankelijk is;
- ♦ gezamenlijk ontwikkelen van de infrastructuur voor publicatie van de resultaten van de eigen instelling;
- ♦ gezamenlijk bevorderen van *open access*;
- ♦ gezamenlijk aanpakken van dreigende tekorten in de budgetten voor aankoop van (toegang tot) informatie.

Verbeteren van de infrastructuur voor selectie en toegang:

- ♦ gezamenlijk ontwikkelen van een efficiënte, geïntegreerde infrastructuur voor selectie van en toegang tot zowel open als gesloten informatiebronnen.

Ondersteunen van de digitale leer- en werkomgeving:

- ♦ gezamenlijk ontwikkelen van faciliteiten voor *e-learning*;
- ♦ gezamenlijk ontwikkelen van faciliteiten voor *e-science*: opslag, publicatie en valorisatie van de kennis die binnen de instellingen wordt ontwikkeld.

Het Beleidsplan werd eind 2007 vertaald naar een werkplan voor het jaar 2008, waarin concrete doelstellingen zijn benoemd en UKB-leden zijn aangewezen om de diverse portefeuilles te behartigen.

2. Beschikbaarstelling van content

2.1. Inkoop van (digitale) informatie

Beleidsdoel: UKB versterkt het gezamenlijke inkoopbeleid voor content.

Na de grote *big deal*-contracten voor digitale tijdschriften die UKB eerder sloot met o.a. Springer, Elsevier, Blackwell en Wiley, kwamen in de verslagperiode vooral consortiumcontracten tot stand met kleinere uitgevers. Het totale pakket aan consortiumcontracten is in 2007 M€ 17,5 groot (tegen M€ 12,3 in 2005). Deze contracten werden bemiddeld door het Licentiebureau dat sinds 2005 volledig onderdeel uitmaakt van SURFdiensten b.v., en vanuit UKB wordt aangestuurd door een nieuw gevormde werkgroep Licenties, die de besluitvormingsprocedures en de communicatie evalueerde en stroomlijnde. In nauwe samenwerking met SURFdiensten en de plenaire UKB-vergadering bepaalt de werkgroep ook de UKB-inkoopstrategie.

De markt voor digitale informatie wordt onverminderd gedomineerd door grote, internationale uitgeversconglomeraten die in belangrijke mate een monopoliepositie hebben ten aanzien van informatie die voor de wetenschap onontbeerlijk is. Dit werd begin 2006 bevestigd in de grote EU-studie naar de markt van wetenschappelijke informatie.[2] De mogelijkheden voor een consortium als UKB om prijstechnisch scherp te onderhandelen worden hierdoor uiteraard beperkt, maar dit neemt niet weg dat UKB iedere prijsverhoging die de *consumer price index* (CPI) te boven gaat onderbouwd wil zien en door uitbreiding van de doelgroepen voor licenties de meerwaarde voor andere (door SURF erkende) instellingen wil vergroten en tevens de kosten wil delen.

De grote *big deal*-contracten maakten een aanzienlijke verbreding van het informatie-aanbod mogelijk, maar zij legden tevens een dermate groot beslag op de beschikbare middelen, dat de mogelijkheden van instellingen om buiten die contracten aankopen te doen voor hun eigen specifieke doelgroepen werden beperkt. Daarom is het inkoopbeleid van UKB nu gericht op het verkrijgen van meer flexibiliteit. *Opt-in/opt-out* modellen geven instellingen meer ruimte om hun inkoop beter af te stemmen op hun eigen doelgroepen.

In Europees verband ondersteunt UKB het streven van SURFfoundation om via *Knowledge Exchange* de mogelijkheden te onderzoeken van internationale onderhandelingen en nationale licenties. Het ziet er naar uit dat de eerste nationale contracten in 2008 gesloten kunnen worden.[3]

2.2. Dreigende tekorten in de budgetten voor aankoop van informatie

Beleidsdoel: Extra fondsen zullen in de komende beleidsperiode nodig zijn om de informatievoorziening in vrijwel alle disciplines op peil te houden of te verbeteren. UKB zal een actieve lobby ontwikkelen om aanvullende fondsen te verwerven bij de eigen instellingen, de VSNU, bij OCW, en wellicht bij andere partijen.

UKB maakt zich grote zorgen over de betaalbaarheid van de bibliotheekcollecties en licenties. Begin 2006 bracht UKB het probleem voor het eerst duidelijk in kaart door de verwachte ontwikkeling van de bibliotheekbudgetten af te zetten tegen verwachte stijging van de kosten voor collectievorming. Die stijging wordt niet alleen bepaald door prijsverhogingen maar vooral ook door het groeiende aanbod aan wetenschappelijke informatie: [1, p. 15]

UKB-inventarisatie collectiekosten en budgetten (m€) 2002 - 2010 (EU Lissabon-akkoord)

Universiteitsbibliotheken	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Totaal collectiekosten	39.1	40.4	40.7	42.6	44.7	46.6	49.1	51.4	54.1
Totaal collectiebudget	39.1	40.4	40.7	42.9	44.6	44.8	45.0	45.1	45.2
Verschil (tekort)	0.0	0.0	0.0	0.3	-0.1	-1.8	-4.1	-6.3	-8.9
Verschil (tekort) cumulatief	0.0	0.0	0.0	0.3	0.2	-1.6	-5.7	-12.0	-20.9

UKB heeft dit probleem in de verslagperiode niet kunnen oplossen. Wel is UKB erin geslaagd het probleem te agenderen bij belangrijke samenwerkingspartners en financiers zoals de VSNU, het Ministerie van OCW en het Ministerie van EZ (zie verder § 6.1, belangenbehartiging).

Na afloop van de derde tranche van het programma Bibliotheekvoorziening Geesteswetenschappen, waarbij de aanschaf van zeven UKB-bibliotheken werd gestimuleerd door een subsidie groot M€ 1,59 van NWO, staan de betrokken bibliotheken voor de met NWO afgesproken taak om de extra aanschaf in 2007-2008 voor jaarlijks ten minste M€ 0,68 op peil te houden.[4] Hiertoe hebben de zeven bibliotheken een beraad Toekomst Collectievorming ingericht. Een van de eerste conclusies van het beraad was begin 2007 dat het probleem van tekorten bij collectievorming zich niet beperkt tot de geesteswetenschappen; daarom is het werkgebied uitgebreid tot de andere disciplines. Het beraad probeert ook meer inzicht te krijgen in de positie van de Nederlandse universiteiten ten opzichte van buitenlandse concurrenten. In algemene zin is al becijferd dat de wetenschappelijke productie wereldwijd groeit met 3% per jaar; die groei komt bovenop een inflatie van (minimaal) 2% per jaar.

2.3. Bevorderen van open access

Beleidsdoel: UKB is van mening dat publiceren in open access de toegang tot wetenschappelijke informatie bevordert. In de komende beleidsperiode blijft UKB het debat over dit nieuwe model actief stimuleren en alle voor- en nadelen bespreekbaar maken. Zo mogelijk neemt UKB in samenspraak met onderzoekers en uitgevers deel aan experimenten met het open access businessmodel om in de markt de benodigde ervaring op te doen.

UKB ziet publicatie van onderzoeksresultaten in *open access* als een krachtige methode om onderzoekers en studenten beduidend meer toegang te geven tot relevante wetenschappelijke informatie en veelal publiek gefinancierde kennis breed toegankelijk te maken voor wetenschap

Maria Heijne en Peter Hendriks ondertekenen de intentieverklaring *Open Choice*

en samenleving.[1, p. 15] Aangezien de markt echter aarzelt om het publicatiemodel te omarmen, mag het gezamenlijk initiatief van UKB en Springer om te komen tot een pilot project *open access* baanbrekend worden genoemd.[5]

Na een intensieve voorbereiding ondertekenden UKB-voorzitter Maria Heijne en Springer directeur Peter Hendriks op 27 juni 2007 de Intentieverklaring die het voor *corresponding authors* die verbonden zijn aan alle Nederlandse universiteiten die lid zijn van de VSNU mogelijk maakt om in 2007 en 2008 zonder extra kosten te kiezen voor *open access* publicatie op het Open Choice platform van Springer.[6]

Aangezien UKB onverminderd blijft betalen voor de van Springer afgenomen licenties, is hier sprake van een experiment met gesloten beurzen. Het doel is om zowel aan de kant van Springer als aan de kant van de instellingen ervaring op te doen met het *open access* publicatiemodel en te onderzoeken welke effecten *open access* kan hebben op de marktverhoudingen. Van belang is dat de betrokken artikelen de normale *peer review* ondergaan; pas nadat ze zijn geaccepteerd voor publicatie komt de *open access*-optie in beeld.

Over de resultaten van het pilot project kan in dit verslag nog niet worden gerapporteerd, omdat de effecten pas op langere termijn merkbaar zullen worden. UKB grijpt het project vooral aan om binnen de universiteiten meer ruchtbaarheid te geven aan de mogelijkheden van publicatie in *open access*.

2.4. Digitaliseren van gedrukte bronnen

Beleidsdoel: De universiteitsbibliotheken en de Koninklijke Bibliotheek stemmen in de komende beleidsperiode nauw af welke gedrukte informatie met voorrang gedigitaliseerd moet worden om onderzoekers en studenten optimaal toegang te geven tot die informatie. Zij zetten zich gezamenlijk in voor de noodzakelijke fondsenwerving.

Met diverse landelijke digitaliseringsprojecten is het vooral de KB die als nationale bibliotheek in de verslagperiode grote hoeveelheden gedrukte informatie digitaal beschikbaar heeft gesteld aan de wetenschap [7], maar in toenemende mate digitaliseren ook de grote humaniora-bibliotheken hun bijzondere collecties. In 2007 verwierf een samenwerkingsverband van drie grote bibliotheken (Leiden, Universiteit van Amsterdam en de KB) een subsidie van M€ 3 voor het digitaliseren van bronnen op basis van de Short Title Catalogue Netherlands.[8]

In de UKB-commissie Bijzondere Collecties vindt afstemming plaats over de diverse digitaliseringsprojecten. Het onderwerp kwam met name in het nieuws toen *nrc-next* op 22 november onder de titel 'Dit boek moet kapot' een interview publiceerde met KB-directeur Hans Jansen waarin hij het idee lanceerde om boeken uit de periode 1800-1950 te versnijden om ze massaal te kunnen digitaliseren en de inhoud online beschikbaar te kunnen stellen voor een groot publiek. Diverse UKB-directeuren reageerden al in het artikel zelf in positieve zin, maar zij hadden ook kanttekeningen. Het belang van brede toegang tot de inhoud van boeken werd onderstreept, maar uiteraard zullen UKB-bibliotheken (inclusief de KB) er alles aan doen om unieke, zeldzame of qua vorm bijzondere publicaties onversneden te behouden voor de collecties.

3. Verbeteren van de infrastructuur voor selectie en toegang

Beleidsdoel: De UKB-bibliotheken werken aan de ontwikkeling van een gezamenlijke infrastructuur voor selectie en toegang, die wordt gekenmerkt door interoperabiliteit, standaardisatie en een zo vrij mogelijke uitwisseling van (meta)data.

3.1. Geïntegreerde toegang tot informatie

De eind 2005 ingestelde UKB-werkgroep Innovatie Digitale Bibliotheek is in de afgelopen twee jaar een stimulans gebleken voor de UKB beleidsontwikkeling op het gebied van de infrastructuur. In dit gremium komen de trekkers van de digitale bibliotheek uit de veertien UKB-instellingen bij elkaar om kennis te delen en de mogelijkheden voor samenwerking te verkennen.

De werkgroep ontwikkelde de contouren voor een UKB-brede *service-oriented* architectuur (SOA) – een gedeelde infrastructuur waarop de individuele instellingen hun eigen diensten kunnen bouwen. Deze infrastructuur is modulair van opbouw en moet interoperabiliteit bieden tussen de diverse systemen die bij UKB-instellingen in gebruik zijn. Er wordt uitdrukkelijk niet gestreefd naar een oplossing waarbij alle instellingen dezelfde ICT-voorzieningen aanschaffen; individuele instellingen moeten de mogelijkheid behouden om voor hun eigen specifieke situatie de beste oplossing te kiezen, mits die ingepast kan worden in de UKB-architectuur. Van belang is wel dat de eindgebruiker geïntegreerde toegang krijgt tot alle voor hem of haar relevante informatie: uit de eigen instelling, uit andere UKB-instellingen, maar ook uit Google en gespecialiseerde databases buiten Nederland.

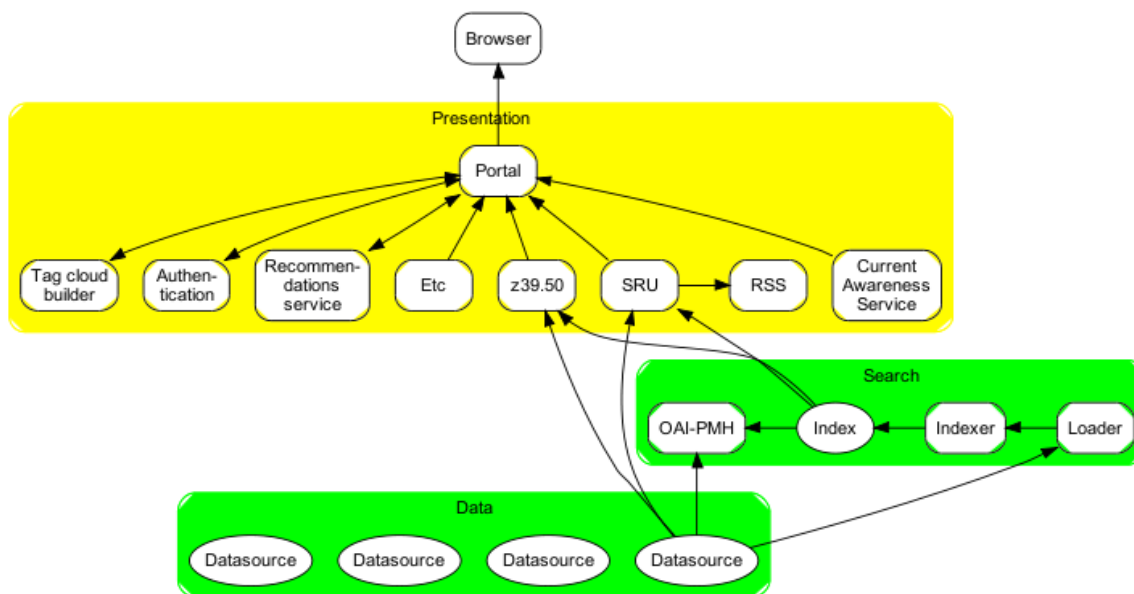

Fig. 1. Contouren van een architectuur voor geïntegreerde toegang tot informatie (uit een werkgroepnotitie door Thomas Place, Universiteit van Tilburg, 13 nov. 2007)

Een geïntegreerd aanbod als hierboven geschetst komt niet zomaar tot stand. In diverse subwerkgroepen worden momenteel mogelijkheden verkend en experimenten gestart.

In de verslagperiode heeft een UKB-werkgroep ook de mogelijkheden verkend om te komen tot de aanschaf van een gezamenlijk systeem voor het managen van elektronische bronnen (ERM-systeem). De werkgroep kwam echter tot de conclusie dat geen van de producten op de markt momenteel voldoet aan de door UKB gestelde eisen. Daarom worden nieuwe ontwikkelingen afgewacht alvorens een mogelijke aanbestedingsprocedure wordt gestart.

3.2. De Gemeenschappelijke Informatie-Infrastructuur rond de centrale bibliotheeksystemen van OCLC b.v.¹ (GGC, NCC)

De meeste UKB-instellingen nemen van oudsher deel aan de centrale bibliotheeksystemen voor gezamenlijke catalogisering zoals die door de bibliotheken zelf zijn opgezet in de jaren tachtig van de vorige eeuw en waaraan ook het systeem voor interbibliothecair leenverkeer is gekoppeld. Hoewel ook andere openbare en bedrijfsbibliotheken eraan deelnemen, is het belang van de UKB-instellingen met gezamenlijk 70% van de gebruikte titelbeschrijvingen en 95% van het aantal geleverde kopieën verreweg het grootst.

In 2007 is het proces waarbij beheer en ontwikkeling van de centrale bibliotheeksystemen geleidelijk werden losgemaakt van de bibliotheken, voltooid. Daarmee ontstond een nieuwe klant-leverancier-relatie tussen de bibliotheken en het Nederlandse OCLC b.v., die vroeg om een herziening van de organisatie van de gemeenschappelijke informatie-infrastructuur. Besloten werd om een consortium te vormen van bibliotheken dat voor het nieuw gevormde OCLC b.v. (EMEA) dient als contractpartner. De Adviesraad Landelijke Informatie-Infrastructuur (LIIS) zal worden vervangen door een Consortium Stuurgroep die met OCLC b.v. onderhandelt over de ontwikkelingen in de gemeenschappelijke infrastructuur.

Voor de functionaliteit van de systemen heeft de nieuwe organisatie vooralsnog geen gevolgen. OCLC b.v. blijft eigenaar van de systemen die tezamen de landelijke informatie-infrastructuur vormen. De nauwe band met OCLC (V.S.) heeft er wel toe bijgedragen dat het bezit van de Nederlandse bibliotheken via WorldCat op wereldwijde schaal beter zichtbaar is geworden. UKB wil de mogelijkheden van verregaande integratie van de Nederlandse infrastructuur met WorldCat in de komende periode verder onderzoeken. Standaardisatie en interoperabiliteit zijn ook hier de sleutelwoorden.

De GOO-Stuurgroep heeft in 2007 aanbevelingen gedaan voor een herziening van de Gemeenschappelijke Onderwerps Ontsluiting (GOO) die de bibliotheken in het GGC hanteren om hun publicaties thematisch te ontsluiten. Met name de Gemeenschappelijke Trefwoorden Thesaurus (GTT) blijkt te weinig structuur te hebben om het systeem goed bruikbaar te houden voor bibliotheken en eindgebruikers. Tevens wordt afstemming met internationaal gangbare systemen onderzocht. Dit past in UKB's streven naar zo veel mogelijk standaardisatie.

3.3. Moderniseren van regels en standaarden voor catalogisering

In diverse gremia is in de afgelopen periode de noodzaak benoemd van modernisering van de nationale regels voor titelbeschrijving zoals die door de FOBID Commissie Ontsluiting zijn vastgelegd en de regels en standaarden zoals die in het Gemeenschappelijk Geautomatiseerd Catalogiseersysteem (GGC) worden gehanteerd. UKB-instellingen leverden dan ook een belangrijke bijdrage aan de in september 2007 gehouden FOBID Studiedag 'Van Catalogiseren tot Metadatabeheer' die gezien mag worden als aanjager voor concrete initiatieven in de komende jaren.[9]

¹ Het gaat hier om de systemen die van oudsher bekend staan als de PICA-systemen. In 1994 werden de activiteiten ondergebracht in een besloten vennootschap. De Stichting PICA, die handelt namens de bibliotheken, verkocht in 1999 60% van de aandelen aan OCLC (V.S.). In 2007 werd de resterende 40% van de aandelen verkocht aan OCLC. De gezamenlijke bibliotheeksystemen worden nu verzorgd door het Leidse bedrijf OCLC b.v. dat een dochteronderneming is van het Amerikaanse OCLC, dat we hier OCLC (V.S.) noemen.

4. Ondersteunen van de digitale leer- en werkomgeving

In nauwe samenwerking met SURFfoundation ontwikkelen de universiteitsbibliotheken een digitaal dienstenpakket dat naadloos geïntegreerd is in de lokale onderzoeks- en onderwijsprocessen.

4.1. e-Learning

Diverse UKB-instellingen hebben initiatieven ontplooid om het onderwijsproces direct te ondersteunen met informatiediensten. De UKB-werkgroep Digitale Leeromgeving coördineert deze ontwikkelingen en zorgt voor nauwe afstemming met SURFfoundation en LOREnet, de door SURFfoundation ontwikkelde repository die beheer en hergebruik van leermiddelen bevordert. Ook heeft een lid van de UKB-vergadering zitting genomen in het Platformbestuur ICT en Onderwijs van SURFfoundation. Eind 2006 bezochten LOREnet-medewerkers de plenaire UKB-vergadering. Daar werd afgesproken dat SURFfoundation vooral de lokale initiatieven zou inventariseren en daarop zou inspelen.

4.2. e-Science

SURFfoundation heeft het project DARE in 2006 afgerond. Het platform DAREnet dat toegang geeft tot de inhoud van de repositories werd overgedragen aan de KNAW, en de universiteitsbibliotheken namen zelf de verantwoordelijkheid voor het verder uitbouwen van hun faciliteiten. Inmiddels hebben de universiteitsbibliotheken meer dan 150.000 full-text publicaties ingebracht in DARE en een belangrijke bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van de DARE infrastructuur. Eind 2006 sloten de universiteitsbibliotheken een overeenkomst met de Koninklijke Bibliotheek voor opslag van de inhoud van de DARE repositories in het e-Depot van de KB. Daarmee is duurzame toegang tot de wetenschappelijke output van de universiteiten gewaarborgd. Voor de strategische aansturing van een systeem voor onderzoekinformatie en DARE/SURFShare is onder regie van SURF en op verzoek van de VSNU de Beleidsgroep Innovatie Kennisinstructuur (BIK) opgericht.

5. Bedrijfsvoering

5.1. Afspraken over deselectie van tijdschriften

Omdat opslagruimte duur is en veel informatie digitaal beschikbaar is, heeft UKB op voorstel van de werkgroep Collectiemanagement afspraken gemaakt over deselectie van gedrukte tijdschriften. Aangezien gedigitaliseerde versies niet altijd exact dezelfde informatie bevatten als de originele gedrukte tekst, is afgesproken dat van ieder tijdschrift dat in papieren vorm aanwezig is in de bibliotheken, één exemplaar in Nederland bewaard blijft. De UKB-leden hebben onderling afspraken gemaakt over welke bibliotheek voor welk vakgebied als 'last resort' zal optreden.[10]

5.2. Benchmarking

Sinds 2002 verzamelen de UKB-bibliotheken benchmarkgegevens over hun aantallen studenten en onderzoekers, budgetten en uitgaven, collectievorming, interbibliothecair leenverkeer en andere prestatie-indicatoren. Vanwege de verschillen tussen de diverse organisaties blijft het moeilijk om benchmarkgegevens op een zodanige manier te verzamelen dat ze daadwerkelijk vergelijkbaar zijn en kunnen dienen om er de *best practices* uit te distilleren. In 2006/2007 heeft een werkgroep Benchmarking opnieuw verbeteringen aangebracht in het meetinstrument, door in bepaalde gevallen onderbouwde extrapolaties toe te staan die de uniformiteit van de gegevens versterken en daardoor vergelijking vergemakkelijken. Het hierop gebaseerde eindrapport van Henk Voorbij werd door de UKB-vergadering gewaardeerd.

5.3. Kennisuitwisseling en personeelsontwikkeling

Kennisuitwisseling is een belangrijk doel van UKB en speelt dan ook een grote rol in het werk van alle commissies en werkgroepen. De werkgroep Innovatie Digitale Bibliotheek heeft besloten de kennisuitwisseling een meer gestructureerd karakter te geven door te bouwen aan een web-gebaseerd Kenniscentrum Digitale Bibliotheek dat voorlopig nog een intern karakter heeft, maar waarvan het de bedoeling is dat het op termijn ook voor de bibliotheekwereld buiten UKB een vraagbaak wordt.

Wetenschappelijke bibliotheken zijn het aan hun klanten verplicht te zorgen dat hun personeel voldoende getraind is in moderne informatie- en communicatietechnieken. Daarom is personeelsontwikkeling een belangrijk thema binnen UKB dat uitgebreid ter sprake kwam tijdens de werkconferentie met de collega's uit Nordrhein-Westfalen in juni 2006.[11]

Binnen de FOBID Opleidingscommissie is mede op initiatief van UKB in 2007 het initiatief genomen om functiebeschrijvingen die binnen alle bibliotheektypen worden gehanteerd, te inventariseren en waar mogelijk te harmoniseren. In 2008 wordt dit project afgerond. Daarna staat een onderzoek op stapel naar de ontwikkelingen in de arbeidsmarkt van bibliotheken.

6. UKB-organisatie

6.1. De rol van UKB als belangenbehartiger

Omdat belangrijke kwesties als het tekort aan collectiebudgetten, de relatie met de uitgevers, *open access* en het hoge BTW-tarief op elektronische publicaties steeds meer een nationaal en ook internationaal (Europees) karakter hebben, groeit de rol van UKB als belangenbehartiger. De andere partijen in de markt van wetenschappelijke informatie (met name de uitgevers) besteden veel aandacht aan het beïnvloeden van de politieke agenda en dan mag het standpunt van de bibliotheken niet onbelicht blijven.

UKB heeft in de verslagperiode actief bijgedragen aan de concept-OCW-notitie 'Toekomst van de wetenschappelijke informatievoorziening', die door de val van het Kabinet Balkenende niet kon worden afgerond. Maar het totstandkomingsproces heeft er wel toe bijgedragen dat UKB heeft bij het Ministerie van OCW (de belangrijkste financier van de universiteiten en bibliotheken) begrip heeft gevonden voor het probleem van de tekorten in de collectiebudgetten. De groeiende wereldwijde productie van wetenschappelijke informatie vraagt om structureel meer middelen. In 2008 zal het overleg worden voortgezet.

Op Europees niveau zoekt UKB aansluiting bij de organisaties die op dat niveau actief zijn. Zo ondersteunde UKB de petitie van SPARC en *Knowledge Exchange* aan de EU om publieke toegankelijkheid te garanderen tot met publiek geld gefinancierd onderzoek. Ook steunde UKB de reactie van SPARC op de Europese notitie over wetenschappelijke informatie [12] en sloot UKB zich als 'organisational member' aan bij LIBER. De sessie voor nationale organisaties die LIBER in juli tijdens haar jaarlijkse conferentie organiseerde, benadrukte het belang van lobbyen.[13] Via LIBER sprak UKB zijn steun uit voor het transatlantische LIBER-OCLC initiatief voor een 'Registry of Digital Masters'. [14] In zijn streven om *open access* te stimuleren geeft UKB structurele steun aan de Directory of Open Access Journals.[15] Daarnaast is UKB lid van zowel IFLA als EBLIDA.

6.2. Nationale en internationale samenwerkingspartners

SURFfoundation is in dit verslag al een aantal keren genoemd als de belangrijkste samenwerkingspartner voor UKB in de landelijke context. UKB-instellingen hebben in de verslagperiode actief bijgedragen aan het DARE-initiatief. Ook het vervoliprogramma SURFshare, dat vooral is ontwikkeld om de onderzoekers te faciliteren met collaboratories en repositories van onderzoek-data, steunt op initiatieven binnen de instellingen.

In diverse nationale gremia stemde UKB af met collega-bibliotheken binnen het Samenwerkingsverband Hogeschool Bibliotheken (SHB), de bibliotheken met een Wetenschappelijke Steun Functie (WSF) en de Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB). UKB is daarnaast actief in het Netherlands Library Forum FOBID. UKB-leden zitten respectievelijk de FOBID Juridische Commissie en de Opleidingscommissie voor.

Het open access panel, v.l.n.r.: Ulrike Eich, Norbert Lossau, Maria Heijne en Hans Geleijnse

In juni 2006 organiseerde UKB een werkconferentie met de collega's van de AGUB, de Arbeitsgemeinschaft der Universitätsbibliotheken uit Nordrhein-Westfalen.[16] Thema's waren met name *open access* en personeelsontwikkeling.

6.3. Lidmaatschap en naamgeving

Begin 2006 heeft de KNAW haar volledige lidmaatschap omgezet in een geassocieerd lidmaatschap. De naam van de KNAW is bij die gelegenheid verwijderd uit de officiële naam van UKB. UKB heet nu 'UKB, Samenwerkingsverband van de Universiteitsbibliotheken en de Koninklijke Bibliotheek', in het Engels: 'UKB, Consortium of Dutch University Libraries and the National Library'.

De Open Universiteit bleef geassocieerd lid van UKB. Op 1 juli 2007 verkreeg ook de nieuw opgerichte werkgroep 'Speciale Wetenschappelijke Bibliotheken'(WSWB) het geassocieerde lidmaatschap.

Omdat UKB geen rechtspersoon is, zijn de rechten en plichten van leden en geassocieerde leden neergelegd in een nieuwe versie van het UKB-Reglement.[17]

Op 31 december 2007 nam John Gilbert (Maastricht) wegens pensionering afscheid van UKB. Hij zal op 1 januari 2008 worden opgevolgd door drs. Anja Smit.

Op 15 december 2006 bestond UKB dertig jaar. Deze gelegenheid werd aangegrepen voor een diner met de huidige en voormalige bibliothecarissen. Een courant overzicht van de UKB-leden en de UKB-organisatie is te vinden op de website.[18]

6.4. Bestuur

Het Dagelijks Bestuur van UKB bestond in de verslagperiode uit: drs. Maria Heijne (TU Delft, voorzitter); dr. Dick van Zaane (Wageningen UR, vice-voorzitter); dr. Paul Soetaert (tot 1 juli 2006) (Erasmus Universiteit, secretaris/penningmeester). Als lid van het Dagelijks Bestuur en secretaris/penningmeester werd Soetaert op 1 juli 2006 opgevolgd door Kurt de Belder MA (Universiteit Leiden). Het ambtelijk secretariaat werd overgedragen aan de beleidsmedewerker van UKB, Inge Angevaere, die ondersteuning kreeg van Monique Baardman.

6.5. Communicatie

Begin 2007 heeft ontwerpster Joke Mestdagh een nieuwe huisstijl ontworpen voor UKB. Ook de website onderging een facelift.

6.6. Werkgroepen en commissies

In 2007 zijn de commissies Gedrukte Werken, Handschriften en Kaarten opgegaan in een nieuwe commissie Bijzondere Collecties.

Een volledig overzicht van alle werkgroepen en commissies is te vinden op de website www.ukb.nl

Referenties

- [1] UKB Beleidsplan 2007-2010, <http://www.ukb.nl/organisatie/algemenestukken/ukb07-001.pdf>
- [2] EU-rapport *Study on the economic and technical evolution of scientific publication markets in Europe*, EU Directorate General for Research, January 2006, http://www.europa.eu.int/comm/research/science-society/pdf/scientific-publication-study_en.pdf en de synthese van antwoorden, o.a. namens UKB: http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/synthesis-consultation_en.pdf.
- [3] Knowledge Exchange, <http://www.knowledge-exchange.info/>
- [4] *Evaluatie van het Project BGW (Collectiemanagement Geesteswetenschappen)*, Actualisering 2006, april 2007, <http://www.kb.nl/bst/bgw/2007evaluatie.pdf>
- [5] <http://www.ukb.nl/activiteiten/openaccess.html>
- [6] Springer Open Choice, <http://www.springer.com/openchoice>
- [7] Zie voor een overzicht, <http://www.kb.nl/hrd/digi/digdoc.html>
- [8] STCN, <http://www.kb.nl/stcn>
- [9] Verslag studiedag op <http://sitegenerator.bibliotheek.nl/fobid/overig46/overig46.asp?item=165698&NewsID165698=10550>
- [10] Afspraken over deselectie, <http://www.ukb.nl/activiteiten/deselectie.html>
- [11] <http://www.ukb.nl/English/UKBNRW2006/report.html>
- [12] <http://www.ec-petition.eu/index.php?p=index>.
- [13] Zie *LIBER Quarterly* Vol 17, no. 3-4 (<http://liber.library.uu.nl>)
- [14] <http://www.libereurope.eu/node/159>
- [15] <http://www.doaj.org/>
- [16] <http://www.ukb.nl/English/UKBNRW2006/report.html>
- [17] Reglement UKB, zoals herzien op 14 september 2006, <http://www.ukb.nl/organisatie/algemenestukken/ukb00-001.doc>